

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ В МЕЖАХ КОНЦЕПЦІЇ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

Збройний конфлікт, учасницею якого є наша країна вже майже сьомий рік, став каталізатором величезної кількості порушень прав людини, причиною скоєння численних воєнних злочинів. Питання про притягнення до відповідальності осіб, які скоїли воєнні злочини в умовах збройного конфлікту на сьогоднішній день є пріоритетним напрямком державної політики, реалізація якого можлива завдяки впровадженню механізму, покликаного вирішити і низку супутніх проблем.

Наразі в Україні активно відбувається процес розробки Концепції перехідного правосуддя (*далі* – Концепція). Перш ніж зупинитися саме на воєнних злочинах в рамках даної Концепції, варто розглянути основні положення перехідного правосуддя.

Документами ЄС та ООН перехідне правосуддя визначається як «...комплекс процесів та механізмів, пов'язаних зі спробами суспільства подолати тяжкі наслідки масштабних порушень законності в минулому з метою забезпечити підзвітність, справедливість і примирення» [1]. Крім того, варто наголосити, що міжнародним досвідом не сформовано єдиної концепції перехідного правосуддя, тому впровадження такої моделі в кожній країні завжди буде мати свої особливості, проте ураховуючи такі елементи концепції, як:

- відшкодування шкоди постраждалим;
- притягнення до відповідальності винних у вчиненні воєнних злочинів та порушенні прав людини;
- право на правду (встановлення істини);
- інституційні реформи.

Слід зазначити, що серед причин незадовільного стану притягнення до відповідальності за злочини, вчинені в Україні в рамках збройного конфлікту, є, зокрема, недосконалість чинного законодавства України щодо регулювання відповідальності за міжнародні злочини, брак досвіду правоохоронців та суддів у притягненні до відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права, відсутність доступу до території, що ускладнює процес збору доказів [2, с. 164].

Ключовим елементом Концепції є питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні воєнних злочинів. Це питання можна вважати «наріжним каменем» Концепції, адже покарання винних є, по-перше, засобом встановлення справедливості, а по-друге, запорукою неможливості виникнення подібного конфлікту в майбутньому.

Наразі на розгляді у Верховній Раді знаходиться Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права (Проект Закону № 2689 від 27.12.2019). Чинним Кримінальним кодексом України відповідальність за воєнні злочини передбачена статтею 438, але норми даної статті не містять повний перелік тих діянь, які можна кваліфікувати як «воєнний злочин», що є порушенням принципу правової визначеності. Законопроектом передбачено доповнити КК статтями 438-438, в яких деталізовано викладено різновиди злочинів, зазначених у 8 статті Римського статуту, а також низка порушень Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 р. та Додаткових протоколів до них. Прийняття таких змін до КК було б позитивним кроком для правильної кваліфікації злочинів у майбутньому.

Ще одним питанням, яке стосується Концепції перехідного правосуддя є створення відповідних органів, до компетенції яких входила можливість розглядати міжнародні злочини та воєнні злочини зокрема. Міжнародна практика свідчить, що зазвичай розглядом таких справ займались спеціально створені суди. В Україні розглядається можливість про створення так званого «гібридного суду», який може містити міжнародний елемент [3], проте реалізація такого підходу може мати деякі труднощі через необхідність змінення національного законодавства.

У суспільстві найчастіше обговорюється питання, яка саме категорія осіб має бути притягнена до відповідальності, а яка може бути амністована. За словами розробників Концепції, остання абсолютно точно передбачає, що амністія не може стосуватися осіб, які скоїли воєнні злочини і порушили норми міжнародного гуманітарного права. Оскільки міжнародна практика рекомендує обмежитися лише категорією воєнних злочинців та винними в грубих порушеннях прав людини, це положення не влаштовує тих фахівців, які радикально

пропонують притягати до кримінальної відповідальності досить широке коло тих, хто зараз працює в органах окупаційної влади в Автономній Республіці Крим та так званих ДНР/ЛНР [4]. Тому, на думку інших фахівців, до відповідальності мають бути притягнені в першу чергу воєнні злочинці. Удосконалити цей процес було б можливим також завдяки ратифікації Римського статуту, який надав би нам більше прав у міжнародних інстанціях.

Резюмуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що Концепція перехідного правосуддя – майже єдиний спосіб, який не тільки дозволить подолати тяжкі наслідки збройного конфлікту, а й забезпечити відновлення порушених прав і дозволить покарати винних у скоєнні злочинів. Оскільки Концепція – є комплексом процесів та механізмів, то частиною такого процесу також має стати імплементація у вітчизняне законодавство норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного кримінального права.

Джерела:

1. Доклад Генерального секретаря Об'єдинєнних Націй «Господство права и правосудие переходного периода в конфликтных и постконфликтных обществах», (S/2004/616, 23 август 2004). URL: <https://undocs.org/ru/S/2004/616>.
2. Червякова О. В. Відповідальність за воєнні злочини: через перехідне правосуддя до сталого миру та безпеки України. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 150. С. 161–172. URL: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.150.208602>.
3. Секретар РНБО України О. Данілов провів робочу зустріч із заступником Генерального прокурора Г. Мамедовим. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/4684.html>.
4. Закірова С. Перехідне правосуддя: сутність концепції, світова практика та уроки для України. *Громадська думка про правотворення*. 2019. № 19–20 (184–185). С. 2–16.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Грушко М. В.